

Наукове обґрунтування нових підходів до первинної, вторинної та третинної профілактики стоматологічних захворювань населення Закарпатської області

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

annamariaremez@gmail.com, palko.alice@gmail.com

Пишківці А.-М.М., Палко А.И., Рогач И.М.
Научное обоснование новых подходов к первичной, вторичной и третичной профилактике стоматологических заболеваний населения Закарпатской области
ГБУЗ «Ужгородский национальный университет»,
г. Ужгород, Украина

Pishkovtsi A.-M.M., Palko A.I., Rogach I.M.
Scientific substantiation of new approaches to the primary, secondary and tritinal prevention of dental diseases of the population of the Transcarpathian region
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

Вступ

Організація і проведення профілактики стоматологічних захворювань є одним з найважливіших завдань сьогодення і має здійснюватися на основі використання результатів наукових досліджень.

Проблеми профілактики стоматологічних захворювань є не тільки стоматологічною, а і державною проблемою. Профілактика стоматологічних захворювань є економічно виправданим, перспективним та ефективним напрямом розвитку стоматології, особливо дитячого віку [1,2].

В багатьох європейських країнах доведена висока медична ефективність комунальних програм первинної профілактики, які передбачають: фторування води, гігієну ротової порожнини, раціональне обмеження частоти прийому вуглеводної їжі [3-5], однак виникає необхідність розробки нових інноваційних технологій та корекцію вже діючих профілактичних заходів, які б ґрунтувалися на сучасному рівні інформації про патогенез та зв'язку із чинниками ризику для конкретних регіонів [6,7].

Мета – аналіз досвіду профілактики основних стоматологічних захворювань країн Європи з схожими біогеохімічними показниками, як Закарпаття і розробка науково-обґрунтованих профілактичних заходів.

Матеріали та методи

Аналітичний аналіз основних напрямів стоматологічної первинної, вторинної і третинної профілактики та матеріалів статистичного центру МОЗ України за 2017 і 2018 роки з використанням статистичного, соціологічного та клінічного методу проаналізовані статистичні дані щодо стоматологічного здоров'я дітей Закарпаття за 2017–2018 рр.

Результати дослідження та їх обговорення

Профілактика стоматологічних захворювань і карієсу зубів зокрема, як одного із найпоширеніших захворювань у дитячого і дорослого населення в Україні, є важливим соціально-орієнтованим видом профілактичної роботи. Сучасні підходи до створення профілактичних програм в стоматології передбачають визначення факторів ризику формування і прогресування стоматологічних захворювань та зменшення їх негативного впливу на стан стоматологічного здоров'я.

Зниження стоматологічної захворюваності населення сусідніх Східно Європейських країн (Словаччина, Угорщина) мотивує провести аналітичний аналіз основних напрямів стоматологічної ендегенної та екзогенної профілактики.

З 1997 року на території, сусідньої з Закарпаттям, Словаччини працює програма «Здорова посмішка Словаччини» і в результаті виявлено зниження рівня поширеності основних стоматологічних захворювань у дітей різного віку з урахуванням особливостей психології дітей. За час дії програми поширеність та інтенсивність карієсу постійних зубів у дітей знизилась з 85% до 15% і тримається на цьому рівні довгий період [8,9]. Основна перевага цієї програми базується на мотивації молоді різної вікової групи, позбавлення відчуття страху перед стоматологічними маніпуляціями та взагалі страху перед стоматологом і стоматологічним кабінетом. Стоматологічне гігієнічне навчання починається в дошкільних закладах і продовжується у шкільних закладах.

Показники стоматологічного здоров'я населення Угорщини гірші за показниками країн Євросоюзу. В залежності від регіону можуть спостерігатися стоматологічні хвороби у 80–100% населення, однак і тут профілактику стоматологічних захворювань вважають

основною стратегією XXI століття поряд з іншими захворюваннями [10,11].

В Україні, за результатами досліджень проведених впродовж останніх років, виявлено, що поширеність та інтенсивність карієсу серед дітей різної вікової групи України залишається на високому рівні і становить 65,8–97,7% [12].

У практичній стоматології профілактику здійснюють на різних рівнях: перед первинну (для вагітних), первинну, вторинну і третинну. Профілактичні заходи та програми розроблені з врахуванням факторів ризику (вік, соціальний стан, екологічна ситуація), досягнень стоматологічної інвазійної технології, стоматологічної культури населення. Проводиться анкетування населення і на основі її результатів визначається відповідна програма профілактики. Також велике значення надається ранній діагностиці через стоматологічні профілактичні огляди, гігієнічному навчанню населення, студентів та інтернів стоматологічних вузів. Широко використовують для цього засоби масової інформації, цифрова технологія, спеціальні курси для підготовки спеціалістів [13,14].

Враховуючи, що у профілактиці карієсу та патології прикусу велике значення має біологічна цінність добового харчового раціону та характер їжі було проведено соціологічне дослідження серед обстежених дітей до 17 р. м. Ужгород з метою вивчення їх способу харчування.

На основі результатів опитування обстежених дітей виявлено, що у добовому харчовому раціоні дітей, не залежно від віку і статі, у яких виявлено карієс зубів, мається досить одноманітний набір харчових продуктів. Встановлено, що діти мало споживають молока та молочно-кислих продуктів, що може бути причиною зниження кількості кальцію та фосфору в організмі. Виявлено, що щодня молоко і молочно кислі продукти входять до складу харчового раціону дітей в віці 9 років життя у 45,0%, 10-12 років життя – 26,0%, 15 років життя – 35,0% [15].

В Україні вперше 21 травня 2002 р. Указом Президента затверджена «Програма профілактики та лікування стоматологічних захворювань на 2002–2007 роки» [16,17].

На сьогоднішній день в нашій країні відсутня загальнодержавна програма профілактики стоматологічних захворювань, а розробляються регіональні та місцеві програми з врахуванням особливості регіону і вони є недостатньо якісними.

Закарпатська область є біогеохімічною територією із низьким вмістом йоду та фтору, наявними проблемами розвитку і функціонування стоматологічної служби, що несприятливо відображається на поширенні стоматологічних захворювань у населення [18].

При цьому все більшої актуальності набуває індивідуальна профілактика стоматологічних захворювань. Доцільним є впровадження безперервно

діючих програм у формі індивідуального систематичного стоматологічного контролю та профілактичних стоматологічних оглядів. Основне місце в стоматологічній практиці для збереження стоматологічного здоров'я займає профілактична робота: проведення обов'язкових профілактичних оглядів, планова санація населення, запровадження системи гігієнічного навчання та виховання населення з питань стоматологічного здоров'я.

З кожним роком кількість охоплених профілактичними оглядами дітей в Закарпатській області зменшується, наприклад у 2018 році на 7,1% менше, ніж у 2009 році [5].

Результати аналізу показників діяльності стоматологічних закладів охорони здоров'я системи МОЗ України що представлені в таблиці, свідчать про зменшення кількості відвідувань до лікарів – стоматологів у 2018 році порівняно з 2017 роком як всього населення Закарпатської області (відповідно 1 017 530 та 894 006 звернень), так і дітей віком до 17 років життя включно.

Виявлено, що в Закарпатській області у 2017 році санацію потребувало 310 697 осіб, а у 2018 році 286 687 осіб. Серед дорослого населення віком 18 років і старше, оглянутого у порядку планової санації, потребували санації у 2018 році 73,2% з числа оглянутих жителів області.

Аналізи результатів частки первинних відвідувань до лікарів-стоматологів серед усіх відвідувань до лікарів стоматологічного профілю показують, що значне коливання цього показника для дорослих та для дітей віком до 17 років життя не характерно.

Питома вага санованих при плановій санації від кількості, що її потребували у 2018 році в Закарпатській області серед дорослого населення віком 18 років і старше становила 86,0%.

Серед дітей віком до 17 років життя включно відсоток санованих від кількості, що її потребували в області у 2018 році становив 85,4.

Встановлено, що питома вага пролікованих зубів з приводу карієсу до усіх стоматологічних відвідувань серед дорослого населення віком 18 років і старше у 2018 році становила 121,9%. У дітей віком до 17 років включно в Закарпатській області у 2018 році питома вага пролікованих зубів з приводу карієсу становила 90,3%, що більше, ніж у 2017 році (83,2%).

Поряд із первинною профілактикою актуальним є вторинна і третинна профілактика стоматологічних захворювань (глибоке фторування) [19], також поєднання засобів екзогенної та ендогенної профілактики для підвищення резистентності тканин ротової порожнини та організму в цілому.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ефективності профілактичних заходів серед населення гірської географічної зони Закарпатської області.

Таблиця. Показники діяльності стоматологічної служби Закарпатської області за 2017, 2018 роки (закладів охорони здоров'я системи МОЗ України)

Показник	2017			2018		
	Все населення	з них:		Все населення	з них:	
		дорослого населення віком 18 років і старші	дітей віком до 17 років включно		дорослого населення віком 18 років і старші	дітей віком до 17 років включно
Кількість відвідувань до лікарів-стоматологів та зубних лікарів – усього (абс. числа)	1 017 530	654 311	363 219	894 006	569 322	324 684
Питома вага первинних відвідувань до лікарів-стоматологів серед усіх відвідувань до лікарів стоматологічного профілю (у %)	56,1	56,0	56,3	58,8	59,7	57,1
Потребують санації (абс. числа)	310 697	151 494	159 203	286 687	146 498	3 969
Серед оглянутих у порядку планової санації потребують санації до кількості оглянутих (у %)	74,1	74,7	73,6	73,7	73,2	74,2
Питома вага пролікованих зубів з приводу карієсу до усіх стоматологічних відвідувань (у %)	102,7	113,5	83,2	121,9	121,9	90,3

Висновки

1. Профілактика стоматологічних захворювань є ефективним та економічно виправданим методом розвитку стоматологічної медицини, що доведено програмами країн Європи, які можуть бути перспективним для застосування в Україні.

2. Високий рівень поширеності та інтенсивності карієсу в Україні, що складає 65,8–97,7%, в порівнянні з країнами Євросоюзу підтверджують, що показовим є державна програма Словаччини, де за останні 20 років цей

показник тримається на одному рівні, тому Україні необхідна своя державна програма та якісні комплексні регіональні програми первинної, вторинної та третинної профілактики стоматологічних захворювань.

3. Найбільш ефективним способом профілактики стоматологічних захворювань і підвищення стоматологічного здоров'я є гігієнічне навчання всіх верств населення, особливо дитячого, застосування комунальної програми профілактики, проведення профілактичних стоматологічних оглядів та санація і диспансеризація.

References

1. Proekt Konceptciji derzhavnoji mizhghaluzevoji prohramy «Stomatologichne zdorov'ja na 2008–2017 roku». – Rezhym dostupu : [ghttp://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi](http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi).
2. Savychuk N.O., Klitynsjka O.V. Analiz program profilaktyky osnovnykh stomatologichnykh zakhvorjuvanj u rozvynenykh krajinakh. *Sovremennaja stomatologhija*. 2014; 4 : 64 – 6.
3. Avraamova O.Gh. Ftorydy v pytj'evoj vode u profylaktyka karyesa. *Rossyjskij stomatologhicheskyj zhurnal*. 2012; 5 : 36 – 8.
4. Ghalasheva A.K, Ghromova S.N., Klepykova N.Y. Yzuchenye vlyjanyja urovnja sodержanyja ftorydov v pytj'evoj vodoprovodnoj vode na razvytye karyoznogho processa u 12-letnykh detej goroda Kyrova u Kyrovskoj oblasti. *Stomatologhija detskogho vozrasta u profylaktyka stomatologhicheskykh zaboлевanyj*. *Materyaly II Rossyjskogho Reghionaljnogho konghressa Mezhdunarodnoj assocyacyu stomatologhyy IAPD*, 29 sentjabrja – 1 oktjabrja. Moskva. 2014; 303 – 6.

5. Y. Jiang, L.A. Foster [et al.] Is New Zealand water fluoridation justified?. N Z Med J. 2014; 127 : 80 – 6.
6. Kosenko K.N., Denjgha O.V. Strateghyja profylaktyky osnovnykh stomatologhycheskykh zaboverynyj s uchedom ykh epydemologhyu y byogheokhymycheskykh 180 osobennostej Ukrainy. Visnyk stomatologhiji. 2009; 4 : 24.
7. Savychuk N.O., Trubka I.O. Preventyvna terapija i profylaktyka karijesu zubiv – suchasni tendenciji. Ukraijnskyj stomatologhichnyj aljmanakh. 2013; 5 : 126-130.
8. Koval'ová E., Eliašová A., Hudáková L., Fedurcová I. Preventívny projekt skupinovej prevencie «zdravý úsmev». Materials of ii international conference of dentistry of students and young scientists february 8–9, 2013; «Current issues in the treatment and prevention of dental diseases». 194 – 7.
9. Skuljsjka S.V., Nadutyj K.O., Malanchuk V.O., Mazur I.P., Vakhnenko O.M. «Stomatologhichne zdorov'ja – rozkish? Do pytannja optymizaciji systemy stomatologhichnoji dopomogy v Ukraini». Medychna ghazeta «Zdorov'ja Ukrainy 21 storichchja». 2018; 22 (443).
10. Petersen P.E., Kwan S. Equity. Social determinant and public health programmes – the case of oral health. Community Dentistry and Oral Epidemmiology. 2011; 39 : 481-7.
11. Méhes Dental Clinic. – Rezhym dostupu : mehesfogorvos.hu/a-fogszuvasodasrol.
12. Bauman S.S., Turchina K.V., Mosijenko A.S., Padalka A.I., Sheshukova O.V. Porivnjalna ocinka urazhenosti karijesom zubiv ditej m. Poltavu. Visnyk problem biologhiji ta medycyny. 2017; 2 (3) : 165 – 7.
13. Dr. Gera István. Paradontális prevenciós stratégia a XXI században. Magyar Fogorvos. 2014; 5 : 216-220.
14. Dr. Pinke Ildikó. Preventív szemlélet a praxisban. Magyar Fogorvos. 2014; 5 : 228-231.
15. Pishkovtsi A-M. M., Rohach I. M., Keretsman A. O., Palko A. I., Tsyhyka O. I. State of dental health of children in Uzhhorod and the way of their nutrition. Wydawnictwo Aluna. Wiadomości Lekarskie 2020; 73 (1) : 76.
16. Pro prohramu profylaktyky ta likuvannja stomatologhichnykh zakhvorjuvanj na 2002–2007 roky : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21 trav. 2002 r. # 475/2002. – Rezhym dostupu : <http://www.rada.gov.ua>.
17. Shevcov V. Gh. Prohramno-ciljove upravlinnja jak osnova rozvytku komunalnogho sektoru stomatologhichnoji dopomogy Publichne administruvannja: teorija ta praktyka. 2018; 2(20): 1-13.
18. Mochalov Ju.O., Majstruk P.O., Sabov A.V., Lokota O.V. Vyznachennja peredumov dlja realizaciji rehionalnykh prohram profylaktyky karijesu zubiv na terytoriji Zakarpatskohoji oblasti. Rezhym dostupu <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/22422>.
19. Khomenko L.O., Shapovalova Gh.I. Ghlyboke ftoruvannja – metod profylaktyky karijesu zubiv. Oghljad literatury Chastyna 2. Dentyn – ghermetyzujuchyj likvid. Profylaktychna ta dytjacha stomatologhija. 2013; 1: 6-7.

Дата надходження рукопису до редакції: 27.05.2020 р.

Мета досліджень: аналіз досвіду профілактики основних стоматологічних захворювань країн Європи з схожими біогеохімічними показниками, як Закарпаття і розробка науково-обґрунтованих профілактичних заходів.

Матеріали та методи. Аналітичний аналіз основних напрямів стоматологічної первинної, вторинної і третинної профілактики та матеріалів статистичного центру МОЗ України за 2017 і 2018 роки з використанням статистичного, соціологічного та клінічного методу проаналізовані статистичні дані щодо стоматологічного здоров'я дітей Закарпаття за 2017–2018 роки.

Результати. Профілактика стоматологічних захворювань є ефективним та економічно виправданим методом розвитку стоматологічної медицини, що доведено програмами країн Європи, які можуть бути перспективним для застосування в Україні.

Високий рівень поширеності та інтенсивності карієсу в Україні, що складає 65,8–97,7%, в порівнянні з країнами Євросоюзу підтверджують, що показовим є державна програма Словаччини, де за останні 20 років це й показник тримається на одному рівні, тому Україні необхідна своя державна програма та якісні комплексні регіональні програми первинної, вторинної та третинної профілактики стоматологічних захворювань.

Найбільш ефективним способом профілактики стоматологічних захворювань і підвищення стоматологічного здоров'я є гігієнічне навчання всіх верст населення, особливо дитячого, застосування комунальної програми профілактики, проведення профілактичних стоматологічних оглядів та санація і диспансеризація.

Висновки. Запровадження цільових профілактичних програм забезпечить більш ефективне збереження та зміцнення стоматологічного здоров'я.

Ключові слова: стоматологічні захворювання, профілактика, програми профілактики, досвід країн Європи.

Цель исследований: анализ опыта профилактики основных стоматологических заболеваний стран Европы с подобными биохимическими показателями, как Закарпатье и разработка научно-обоснованных профилактических мероприятий.

Материалы и методы. Аналитический анализ основных направлений стоматологической первичной, вторичной и третичной профилактики и материалов статистического центра МЗ Украины по 2017 и 2018 годы с использованием

статистического, соціологічного і клінічного метода проаналізовані статистичні дані по стоматологічному здоров'ю дітей Закарпаття за 2017–2018 роки.

Результати. Профілактика стоматологічних захворювань є ефективним і економічно обґрунтованим методом розвитку стоматологічної медицини, доведено програмами країн Європи, які можуть бути перспективними для застосування в Україні. Високий рівень поширеності та інтенсивності карієсу в Україні, що становить 65,8–97,7%, порівняно з країнами Євросоюзу підтверджують, що показателю державна програма Словаччини, де за останні 20 років цей показник тримається на одному рівні, тому в Україні необхідно своя державна програма і якісні комплексні регіональні програми первинної, вторинної і третинної профілактики стоматологічних захворювань.

Найбільш ефективним способом профілактики стоматологічних захворювань і підвищення стоматологічного здоров'я є гігієнічне навчання всіх шарів населення, особливо дитячого, застосування комунальної програми профілактики, проведення профілактичних стоматологічних оглядів і саніація і диспансеризація.

Висновки. Введення цільових профілактичних програм забезпечить більш ефективне збереження і зміцнення стоматологічного здоров'я.

Ключові слова: стоматологічні захворювання, профілактика, програми профілактики, досвід країн Європи.

Purpose of research: analysis of the experience of prevention of major dental diseases in European countries with similar biogeochemical indicators, as Transcarpathia and the development of scientifically based preventive measures.

Materials and methods. Analytical analysis of the main directions of dental primary, secondary and tertiary prevention and materials of the statistical center of the Ministry of Health of Ukraine for 2017 and 2018 using the statistical, sociological and clinical method, statistical data on the dental health of children of Transcarpathia for 2017–2018 were analyzed.

Results. Prevention of dental diseases is an effective and economically viable method for the development of dental medicine, proven by programs in European countries, which can be promising for use in Ukraine. The high level of prevalence and intensity of caries in Ukraine, which is 65.8–97.7%, in comparison with the EU countries, confirms that the state program of Slovakia is indicative, where over the past 20 years this indicator has remained at the same level. level, so Ukraine needs its own state program and high-quality comprehensive regional programs for primary, secondary and tertiary prevention of dental diseases. The most effective way to prevent dental diseases and improve dental health is hygienic education of all segments of the population, especially children, the use of a communal prevention program, preventive dental examinations and sanitation and clinical examination.

Conclusions. The introduction of targeted preventive programs ensures the preservation and provision of dental health.

Key words: dental diseases, prevention, prevention programs, experience of European countries.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflicts of interest: authors have no conflicts of interest to declare.

Відомості про авторів

Пішковці Анна-Марія Михайлівна – асистент кафедри громадського здоров'я та гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; м. Ужгород, вул. Університетська 14.
annamariaremez@gmail.com, ORCID ID 0000-0002-6478-1948.

Палко Аліса Іванівна – к. біол. наук, доцент кафедри соціальної медицини та гігієни ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; м. Ужгород, пл. Народна 1.
palko.alice@gmail.com, ORCID ID 0000-0002-2233-3602.

Рогач Іван Михайлович – д. мед. наук, професор, зав. кафедри соціальної медицини та гігієни ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; м. Ужгород, пл. Народна 1.
ORCID ID 0000-0001-6112-3934.